

Tilburg University

Prijsbeleid is slecht inkomensbeleid

Ten Raa, M.H.

Published in:
Intermediair

Publication date:
1985

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):

Ten Raa, M. H. (1985). Prijsbeleid is slecht inkomensbeleid. *Intermediair*, 21(34), 45-73.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Thijs ten Raa

Prijsbeleid is slecht inkomensbeleid

Inkomensnivellering is als politieke doelstelling wat op de achtergrond geraakt, maar nog steeds wordt het in brede kring redelijk geacht dat voor allerlei zaken betaald wordt 'naar draagkracht' - via ~~inkomensprijzen of~~ **inkomensafhankelijke subsidies.** Een eenvoudige analyse leert echter dat dit een ondoelmatige manier is om hetzelfde doel te bereiken.

Inkomensgelijkheid staat hoog in het vaandel van het democratisch socialisme. Zo bevat het beginselprogramma van de Partij van de Arbeid vier punten terwille van een grotere gelijkheid van inkomens, namelijk: openbaarheid, een minimuminkomen, een 'samenhangend inkomensbeleid' en individualisering van belasting en uitkeringen. In de ~~praktijk van de dagelijkse politiek worden deze middelen vaak onhaalbaar gevonden en~~ ziet men daarom uit naar substituten. Zo is uit de economische theorie bekend dat prijsaanpassing niet alleen een zogenaamd substitutie-effect (van duurdere naar goedkopere artikelen), maar ook een inkomenseffect sorteert.

Het ligt daarom voor de hand prijsbeleid te gebruiken als alternatief instrument voor inkomenspolitiek. Dat blijkt evenwel een inefficiënt middel voor het voeren van inkomenspolitiek, in de zin dat er een alternatieve maatregel bestaat die voor alle betrokkenen gunstiger is. Deze conclusie wordt bereikt door een strikte toepassing van de economische theorie die de samenhang van de sectoren in acht neemt. De uiteenzetting zal elementair, maar technisch zijn. In principe is het mogelijk te volstaan met observaties over moeilijke begrippen als relatieve prijzen en 'marginale substitutievoeten', maar ik geef er de voorkeur aan de theoretische analyse hard

Echter, dit artikel gaat niet over directe inkomenseffecten van prijsbeleid, maar wel over efficiency als bedoeld in de inleiding. Het is dus veel doeltreffender beleidsvoornemens te kritiseren die positieve inkomenseffecten zouden hebben voor mensen met lage inkomens. Daarom het woonlastenbeleid.

In de discussienota *Woonuitgaven van huurders, bewoners-eigenaren en overheid* (maart 1985), kiest de PvdA-werkgroep ad hoc 'Woonuitgaven' voor 'Een zodanige aanpassing van object- en subjektsubsidies dat de resulterende huur zoveel mogelijk alleen afhankelijk is van de kwaliteitsklasse en het huishoudeninkomen tezamen (...). Voor hetzelfde huis betaalt een huishouden met een laag inkomen minder aan huur dan een huishouden met een hoog inkomen.' Een duidelijk voorbeeld van inkomenspolitiek door middel van prijsbeleid. Woonlastenbeleid wordt gebruikt om de inkomens gelijkjer te maken. De discussienota suggereert ook dat huurquotes (het deel van hun inkomen dat verschillende huishoudens aan huur besteden) gelijkjer zijn dan verondersteld wordt.

Daarom zal ik de consument zodanig modeleren dat hij een constante huurquote, zeg

ge consumptie beide één zijn. (Dit doet geen afbreuk aan de algemene geldigheid, aangezien deze prijzen gerealiseerd kunnen worden door keuze van de fysieke eenheden, in het bijzonder van de kwaliteitspunten.) Dan koopt de arme 200 eenheden huisvesting en 800 eenheden overige consumptie; de rijke koopt 1000 respectievelijk 4000 eenheden ~~van beide goederen.~~

Wat wil nu de PvdA-werkgroep 'Woonuitgaven'? De rijke wordt geconfronteerd met een hogere huisvestingsprijs, zeg 1,25 in plaats van één; de arme met een lagere, zeg een half in plaats van één. Deze relatieve prijzen zijn nader te bepalen op grond van volkshuisvesting-budgettaire overwegingen; de hier gekozen waarden corresponderen, bij de aanname van evenveel armen als rijken, met gelijkblijvende totale woonlasten.

De arme gaat er duidelijk op vooruit. Bij aanname is de nutsfunctie zodanig dat hij twintig procent aan huisvesting en tachtig procent aan overige consumptie blijft besteden, maar daar koopt hij nu meer kwaliteitspunten mee, namelijk $200/0,5 = 400$. De rijke stapt met zijn huisvesting terug tot $1000/1,25 = 800$. Concreet betekent dit dat de arme groter of beter gaat wonen, terwijl de rijke kleiner of slechter gaat wonen, beiden met behoud van het budget voor overige

elementair, maar technisch zijn. In principe is het mogelijk te volstaan met observaties over moeilijke begrippen als relatieve prijzen en 'marginale substitutievoeten', maar ik geef er de voorkeur aan de theoretische analyse hard en controleerbaar te houden voor iedereen die behept is met een dosis analytisch vermogen.

Huur

Mijn stelling is niet alleen in de sociaal-democratie aan de orde. Denk maar aan het Europese landbouwbeleid. Dit is het meest dramatische voorbeeld van op prijsbeleid gebaseerde inkomenspolitiek. Zoals bekend, is het doel van deze politiek het veilig stellen van het inkomen van boeren. De onbedoelde inefficiency-effecten zijn gigantisch.

Een ander voorbeeld is het woonlastenbeleid. In zekere zin is dit ook een prikkelender voorbeeld: ~~Waarom? Welnu, velen beoordeelen bijdragen op grond van de inkomenseffecten van beoogde beleidswijzigingen. Een kritiek op het Europese landbouwbeleid zou wellicht goed vallen, omdat er 'best wel wat af mag' van het voordeel dat boeren genieten.~~

Thijs ten Raa is verbonden aan de Economische Faculteit van de Erasmus Universiteit te Rotterdam.

huur besteden) gelijker zijn dan verondersteld wordt.

Daarom zal ik de consument zodanig modeleren dat hij een constante huurquote, zeg twintig procent als meest gewenst beschouwt. (De numerieke waarde in deze aanname is niet essentieel.)

Consumenten zijn geïnteresseerd in huisvesting (h) en overige consumptiegoederen (c). h en c zijn reële hoeveelheden, bijvoorbeeld gemeten in kwaliteitspunten respectievelijk koopkracht na aftrek van woonlasten. De aanname dat de huurquote constant is, impliceert dat huisvesting en overige consumptie percentagegewijs een vaste nuttigheidsverhouding hebben. Preciezer gezegd, de onderliggende voorkeuren van de consument zijn zodanig dat om zijn of haar welbevinden constant te houden, elk procent reductie van h gepaard dient te worden met een ~~kwart procent extra c .~~

Beschouw nu representanten van de armen en de rijken, met totale (maand)budgetten van zeg duizend respectievelijk vijftien duizend gulden. Voor de eenvoud neem ik aan dat er evenveel armen als rijken zijn, zodat de analyse beperkt kan blijven tot één arme en één rijke. Laat in de huidige situatie de prijzen per eenheid huisvesting en per eenheid overige

$1000/1,25 = 800$. Concreet betekent dit dat de arme groter of beter gaat wonen, terwijl de rijke kleiner of slechter gaat wonen, beiden met behoud van het budget voor overige consumptie.

De totale vraag was $200 + 1000$ en wordt $400 + 800$. De totale vraag naar huisvesting is dus constant gebleven.

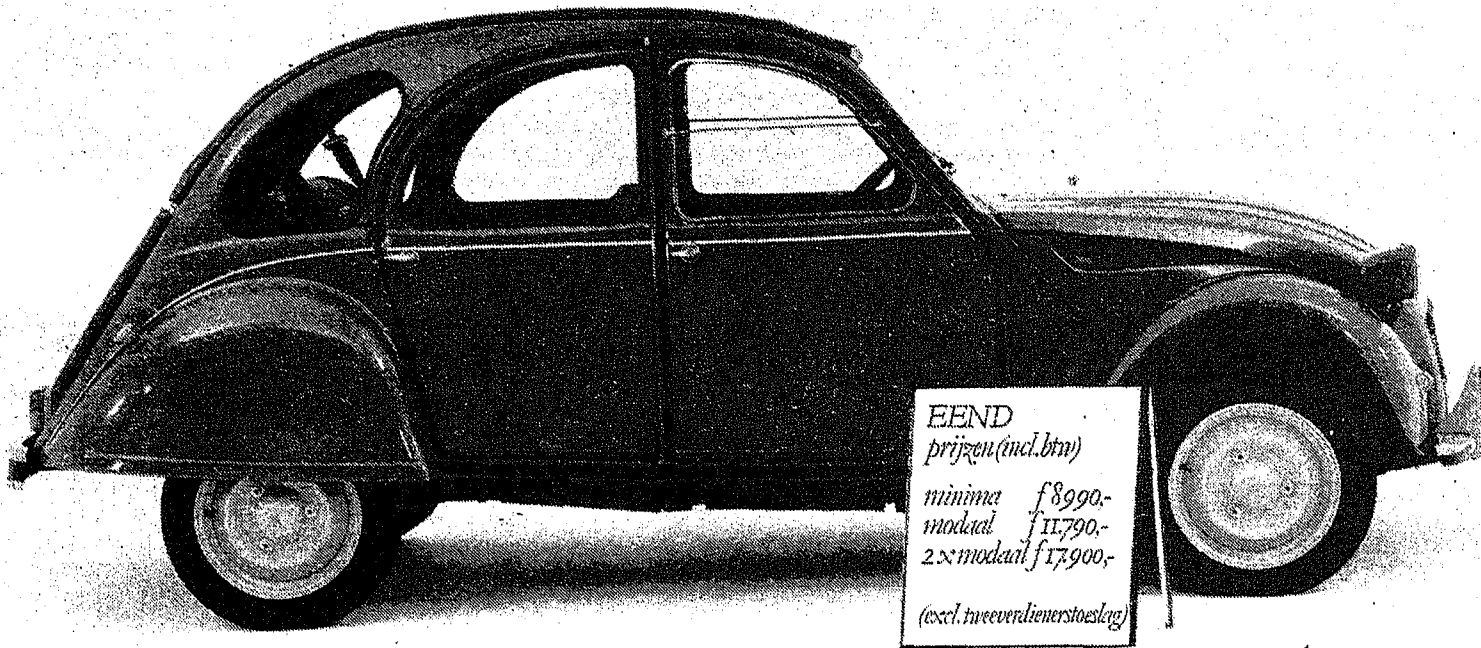
Wig

Waarom is dit woonlastenbeleid nu inefficiënt? Wel, om de eenvoudige reden dat een andere maatregel beter is voor beide consumenten, of althans voor de een zonder slechter te zijn voor de ander. En wel een zuivere inkomensmaatregel, die de prijzen (beide één) ongemoeid laat: hevel tweehonderd gulden over van het budget van de rijke (was vijftien duizend gulden) naar dat van de arme (was duizend gulden). De rijke kan en zal vier procent minder besteden aan huisvesting en overige consumptie, dus hoeveelheden ~~960~~ respectievelijk 3840. De arme kan en zal twintig procent meer besteden aan huisvesting en overige consumptie, dus hoeveelheden 240 respectievelijk 960. Beiden zijn nu beter af dan met het woonlastenbeleid!

Beschouw eerst de arme. Het is ontgeenzeglijk waar dat de zuivere inkomensmaatregel hem of haar veertig procent minder huisvesting oplevert dan het woonlastenbeleid (namelijk 240 in plaats van 400 kwaliteitspunten), maar deze reductie gaat gepaard met méér dan een kwart van veertig procent extra overige consumptie (namelijk 960 in plaats van 800 eenheden): dus niet tien, maar twintig procent meer).

De vergelijking voor de rijke gaat net zo. Zeker, de zuivere inkomensmaatregel levert hem of haar vier procent minder overige consumptie op dan het woonlastenbeleid (namelijk 3840 in plaats van 4000 eenheden), maar deze reductie gaat gepaard met méér dan vier maal vier procent extra huisvesting (namelijk 960 in plaats van 800 kwaliteitspunten): dus niet zestien maar twintig procent meer).

Het voordeel van zuivere inkomenspolitiek kan ook helemaal aan de arme doorgegeven worden, door de inkomensmaatregel harder te laten zijn. Hevelt men niet vier maar 4,4 procent van het budget van de rijke over naar

Prijsbeleid is slecht inkomensbeleid

de arme, dan is de rijke niet beter af dan met het gespecificeerde woonlastenbeleid, maar ook niet slechter, terwijl de arme er anderhalf maal meer op vooruitgaat. De afleiding van dit resultaat blijft achterwege.

Het bewijs van mijn stelling dat prijsbeleid een inefficiënt middel is voor het voeren van inkomenspolitiek, is geleverd in de context van volkshuisvesting. Een intuïtieve verklaring van het resultaat ontbreekt echter nog. Die is niet moeilijk te geven. De essentie is dat de wig – de differentiatie – in de huisvestingsprijs de huisvestingscomponent in het consumptiepakket vergroot voor de arme en verkleint voor de rijke, zonder dat de voorkeurschema's daar aanleiding toe geven. In plaats van de arme groter woongenot door zijn strot te duwen, is hij of zij meer gebaat met een vrij besteedbare inkomensstroom. In plaats van een huurbelasting wordt de rijke minder getroffen door een inkomensbelasting die hem of haar vrij laat de pijn naar eigen voorkeur te verdelen.

Volgens goed wetenschappelijk gebruik zal ik de gemaakte vooronderstellingen opsommen

en de robuustheid van het resultaat bespreken.

–Er zijn slechts twee consumenten. Deze vooronderstelling is niet essentieel. In de aanwezigheid van meer consumenten is het voldoende er twee uit te lichten om aan te tonen dat een efficiëntere maatregel bestaat. Wel is het zo dat als de armen numeriek sterker zijn, het kwantitatieve voordeel van een zuivere inkomensmaatregel boven prijsbeleid minder wordt dan een factor anderhalf.

–De nutsfuncties van de consumenten zijn gelijk. Beiden prefereren een huurquote van twintig procent. Deze vooronderstellingen zijn ook niet essentieel. Men zou kunnen denken dat de verschuiving van de huisvestingsquote van rijk naar arm die woonlasten-discriminatie teweeg brengt, helemaal niet inefficiënt is als men de realistischere vooronderstelling maakt dat armen een andere huurquote prefereren. Dit is echter onjuist. De essentie van mijn betoog is dat huurquotes verstoord worden ten opzichte van hun meest gewenste waarden (in de aanwezigheid van een uniform prijsstelsel) en dat door deze verstoring de arme er minder op vooruitgaat dan bij een directe overheveling van financiële middelen. Het is eenvoudig aan te tonen dat dit resultaat overeind blijft als de nutsfuncties verschillend zijn en/of gewenste huurquotes prijs- of inkomensafhankelijk zijn.

–Huisvesting en overige consumptiegoederen zijn substitueerbaar. Deze vooronderstelling is essentieel. Als consumenten de twee goederen altijd in vaste reële verhouding zouden willen, ongeacht de relatieve prijzen, dan zou een prijsaanpassing slechts een inkomenseffect en geen verstoring van substitutie-effecten sorteren. In feite is laatstgenoemde de aanname die impliciet ten grondslag ligt aan talloze voorstellen tot aanpassing van prijsstructuren die gedaan worden met het oogmerk van inkomenspolitiek.

–Neemt de bovenstaande efficiency-analyse van consumentengedrag aan dat markten, in het bijzonder die van huisvesting, perfect werken? Neen. De prijzen die ik geanalyseerd heb, hoeven geen evenwicht op de markten te creëren. Ze kunnen te hoog of te laag zijn. Ik heb aangetoond dat discriminatie van een willekeurige prijs naar inkomensklasse ongunstiger is dan een directe inkomensmaatregel: dat de laatste voor alle partijen te verkiezen is.

Samenhang

Wat heeft deze conclusie te bieden aan bewoners met lage inkomens en hoge woonlasten? Weinig. De wetenschap dat zij met een andere maatregel dan woonlastendiscriminatie beter af kunnen zijn, is voor hen hoogstens op de lange termijn van waarde. Voor wie schrijf ik dit artikel in de eerste

plaats? Wel, voor allen die geïnteresseerd zijn in politiek die *niet* opgedeeld is conform de verschillende sectoren van de maatschappij zoals bijvoorbeeld bepaald door de departementale indeling. Binnen vrijwel alle politieke partijen bestaat de tendens om binnen elk specialisme zo hoog mogelijk te scoren op algemene doelstellingen zoals gelijkheid van kennis, inkomen en macht. Deze werkwijze getuigt van veronachtzaming van de samenhang van de sectoren van de economie.

Slechts als deelnemers aan het maatschappelijk verkeer in vaste verhoudingen consumeren en produceren is het doeltreffend om maatregelen te beoordelen op hun inkomens- en overige verdelingseffecten. Als zij substitutiemogelijkheden hebben, wordt beleidsanalyse moeilijker, vooral door de subtiele allocatieve effecten (verschuivingen van economische factoren tussen sectoren) die worden teweeggebracht door de keuze van het instrumentarium. Maar het is pas op dit niveau dat de economische theorie echt een bijdrage heeft te leveren.

Alleen door beleidsmaatregelen te toetsen op hun efficiency voorkomt men dat een accumulatie van ongewenste neveneffecten onze economie doet afzakken tot het peil van menig andere. □